
KRITIKAI SZEMLE

KÖNYVEK

A LÉT MEGTISZTÍTÁSA

Káich Katalin: *Írások a lélek útjairól*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2003

Elérkezett az a pillanat, az a határhelyzet, amikor a kutató – egy bizonyos életkorban, egy bizonyos tapasztalathalmazzal és olvasói felfedezéssel tarso-lyában – szóvá kényszerült érezte, és mélymagáról/mélymagunkról kezdett vallani. Ily módon született meg ez a precízen felépített esszékötet, amely az olvasót látszólag kívülről befelé, a szétszóródástól a lélek egyetlen és legfontosabb útja felé vezeti, ennek az útnak pedig neve is van, így hívják: szeretet. Az utolsó, a Hamvas Béla-i gondolkodáshoz fűződő esszé ezt a címet viseli: A szeretetről.

Káich Katalin – a lélek útjaihoz híven – a dantei vagy éppen a zenei hármassághoz folyamodik, viszont van a kötetnek egy-két esszé tartalmazó – cím nélküli prologusa, amely pontosan címnélküliségével hat az olvasóra. Látszólag a külső dimenziót ragadja meg, ám ez csak látszat, ugyanis a külső és belső utak egybeforrnak, a teljesség felé hatolnak. A zomboriság, a régióhoz kötöttség például státust jelent, színházi nézőnek lenni ugyancsak ezt jelenti, a szövegekből azonban kiderül, hogy a lelki kötöttség, a lelki út a legfőbb érték, a zombori emlékterek, a szülőföldhöz kapcsolódó lelki labirintus vagy a színházzal összefüggő bensőséges magánterületi vonatkozás az egyén/az egyéni lét szempontjából meghatározó. A kötetkompozíció és a mottók gondos elhelyezése valamiféle belső rendet hirdet. Káich Katalin világképe az állandó szövegköziségben alakul tovább, noha a lényeges pontok nagyobb elmozdulása már alig történik meg. Az idézett szerzők névsora igen hosszú. Hamvas Bélán

kívül gyakran fordul elő Pilinszky János, Ady Endre, James Redfield, Richard Bach, Xaver Varnus, illetve Faludy György és mások neve, tehát egy egyéni beáramlás, egy egyéni szeretet-szemlézés kerekedik ki.

Szerző-én önfegyelemmel, fokozatosan építette ki világát, a sajátos kódokkal az olvasók is lépcsőzetesen ismerkedhettek meg a folyóiratokban és a *Magyar Szóban* 1989 és 2001 között megjelent írásokból.

Az írásokból kibontakozik a lélek és szellem szabadságának visszaszerzéséért, vagyis az új értékrendért folytatott küzdelem jelentősége, valamint az a válaszlehetőség, amelyet Xaver Varnus orgonaművész csillant meg a szeretetlen, önző, zsarnoki, másokat irigységből és hatalomvágyból támadó, irányt tévesztett világban. A művész a kozmikus tudat felől közelít ahhoz az öntevékenységre képes új embertípushoz, aki kialakítja egyéni, szabad világát. Hamvas Béla megállapítása így szól: „Az imagináció az a hely, ahol az emberi lélek üdvtervét látomásában őrzi, és erre a látomásra építi fel az életét, vagyis önmagát életterve szerint formálja meg.” (126)

Innen, a tágasság optikájából, az erőszakra alapozó forradalom és karrierharc már csak egyféleképpen szemlélhető.

A szeretet a Káich Katalin-féle világképben a harmónia helye, illetve test és lélek összhangjához, a hazataláláshoz, sőt a kozmikus rendhez kötődik. A szeretet az a hely, ahol/ahonnan az egyén megvalósíthatja értelmes életét, megtisztul, belső rendet teremt, életenergiát nyer, és az önmegváltás felé közelít.

A más gondolkodású olvasó dialogizálhat ezekkel az esszészövegekkel, ugyanakkor ráismer önnön helyzetére/léthelyzetére, és felteszi további ontológiai, vallási vagy művelődéstörténeti nézőpontú kérdéseit. Az irodalmár olvasó a megértés diskurzusára összpontosít, egyébként is a szeretet mellett az irodalom az esszékötet kulcsszava. Szerző-én értelmezése szerint a szöveg életrevalósága abban nyilvánul meg, hogy milyen mértékben segít hozzá az egyén saját világában az erkölcsi és egyéb dilemmák feloldásához. A megértésig vezető út tehát a következőképpen alakul: az egyén előbb önmagát, majd a Másik szövegét érti meg. Az irodalomelméleti diskurzus (Ricoeur például hasonlóképpen a megértés problematikus voltát hangsúlyozza, más aspektusból!) tehát a lélek útja felől kerül mérlegelésre. Az út itt az a kommunikációs viszony, amely az egyén világának megőrzését szolgálja, jóllehet ez a gondolatok, a művészetek befogadásának útja is. Mások szövegének megértéséig saját világunk által jutunk el, viszont az önmegértés kialakításához mások szövegének megértése szükséges.

A kötet fontos kérdése az emberiség történetét, földi életét meghatározó, az élet minden területén megnyilvánuló hatalmi törekvés mechanizmusa, a korlátlan önkényuralom és birtoklásvágy gyakorlása, vagyis a kívülálló tekin-

tély elfogadása. Ez az a törésvonal, amikor a hatalmat elismerő ember elállt a lélek útvonalától, a létezés kiteljesedésének lehetőségétől, lemondott a felelősségvállalásról, és elfogadta a szellemi tunyaságot. A szerző Redfield könyvére hivatkozik, majd megállapítja: „. . . a gyűlölet a sajnálatra méltó, nagyon szerencsétlen, az agresszió a nagyon gyáva emberek fegyvere.” (40) A gyűlölet útjának választása az egyén önmaga által felállított csapdájának elkerülhetetlenségével jár együtt, a gyűlöletet érző, hatalmat gyakorló egyén önmaga cselekedetei felett veszítheti el uralmát, holott egészen más utat is választhatott volna. A félelem megközelítése szintén összefüggésbe hozható a hatalmi szituációval, a beidegződött félelem – több szemszögből – az esszé fontos (lét)kérdésévé válik.

„Annyiféle esszé létezik, ahány esszéíró” – írja Richarc Aczel. Esszé mindenről lehet írni, éppen a szerzői kötetlenség *kísérlete* válik vonzóvá. Káich Katalin szárnyaló esszéi feszes, megformált szövegek, amelyek egy-egy *esszé-kérdést* járnak körül, és valóban eljutnak az érveléstől az ítéletig. Az elágazás, a líraiság, a gondolatrítmus szintén jelen van ebben az esszéírói retorikában. Babits a toronylét műfajának tekintette az esszét, Juhász Erzsébet a köztesség dimenzióját, Margittai Gábor viszont a műfaji ambivalenciát emelte ki. A kettős aspektus Káich Katalin esszéírói magatartásában is szembetűnik, hiszen mind a mitizáló hangvétel, az archaikus totalitásigény, mind pedig az öninterpretálás, a szubjektivitás ontológiája kifejezésre jut. A Káich Katalin-féle esszé inkább a toronyba kapaszkodás, a lélek útjának, a tépelődések közepette kibontakozó állomások és hazatalálási lehetőségek meglátásának műfaja, amelyben Föld és Ég összeérésének meglesése az izgalmas . . . Az esszéírói gyűjtőszenvedély és a vallomásosság igénye ugyancsak kiemelkedik. Az esszé a szerző szempontjából gyűjtőműfaj, és feltűnik a kommentár, a jegyzet, sőt a köszöntő kedvelése, noha ezek külön *műfajként* is jelen vannak, például: Húsvéti kommentárok, Herbst-komentárok, Varnus-komentárok, Krisztus-váró köszöntő, Széljegyzetek *Az útról* három tételben. A belül és a befelőlátás, a rend megszabta csapongás újítja meg az esszé műfaját.

Az író egyik alapgondolata, hogy a tett a cselekvő eszméit jelzi. Az esszéírás mint tett szintén erre utal. A lét megtisztítása – a szerző szerint – csak egyedül, egyéni tett útján végezhető el (a tisztulás esélye tehát adatott), és kizárólag az Egészben való gondolkodásban, a teremtés kérdéseként járható körül. Földényi F. László éppen Heine nyomán állapítja meg azt, amit Káich Katalin esszé-tette mindvégig sugall: hogy a töredékesség félelmetes tud lenni.

HÓZSA Éva

A nagybecskereki könyvbemutató szerkesztett változata